

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

4 - 2012

**Editura Renaissance
București
2012**

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 4

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman* - Redactor șef
Dr. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman* - Secretar de redacție
Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*
Dr. Abraham van As, *Leiden University*
Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*
Dr. Ioana Bogdan-Cătănicu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*
Dr. Steve Mills, *Cardiff University*
Dr. Cristian Schuster, *Universitatea din București, Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia

Corectura: Ecaterina Țânțăreanu, Mădălina Dumitru

Consultanți: Steve Mills (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)

Coperta: Ac de vâl (sec. XVI - jumătatea sec. XVII) din tezaurul descoperit la Brânceni, colecția Muzeului Județean Teleorman; desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Corespondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Volum editat cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

Editura Renaissance 2012
www.editurarenaissance.ro
(Editură recunoscută C.N.C.S.I.S.)
Editor: Sorin Alexandru ȘONTEA
Telefon/fax: 031.808.91.97/0744.652118
E-mail: sorinsontea@rdslink.ro

©Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii Renaissance și Muzeului Județean Teleorman

ISSN 2065-5290
Tipar: ABSTRACT MEDIA SRL
Tel/fax: 031.808.91.97

SUMAR
CONTENTS

Laurens THISSEN Starčevo - Criș pottery from TELEOR 003, S Romania <i>Ceramica Starčevo - Criș din TELEOR 003, sudul României</i>	5
Radian ANDREESCU Reprezentări ornitomorfe descoperite în așezarea de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman <i>Ornithomorphic Figurines from Vitănești 'Măgurice', Teleorman County</i>	47
Katia MOLDOVEANU Un capac cu mâner antro-po-zoomorf descoperit la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman <i>A Lid with an Anthro-po-zoomorphic Handle from Vitănești 'Măgurice', Teleorman County</i>	53
Ion TORCICĂ Piese de tipul 'coarne de consecrație' descoperite în așezările Vitănești 'Măgurice' (jud. Teleorman) și Surdulești (jud. Argeș) <i>'Horns of Consecration' from Vitănești 'Măgurice' (Teleorman County) and Surdulești (Argeș County)</i>	59
Cristian Eduard ȘTEFAN, Valentin DUMITRAȘCU, Monica MĂRGĂRIT <i>Restitutiones Archaeologicae: așezarea de tip tell de la Coșereni 'Măgura de la Comana', jud. Ialomița</i> <i>Restitutiones Archaeologicae: the Tell Settlement at Coșereni 'Măgura de la Comana', Ialomița County</i>	71
Theodor IGNAT, Vasile OPRIS, Mădălina VOICU, Radian ANDREESCU, Cătălin LAZĂR Ceramica din locuința nr.5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Analiză primară (I) <i>The Pottery from House nr.5 at Sultana 'Malu Roșu'. Preliminary Analysis (I)</i>	101
Alin FRÎNCULEASA Tradiții și contacte culturale în nordul Munteniei în epoca eneolitică: despre siturile de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), Seciu (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău) <i>Traditions and Cultural Contacts during the Northern Wallachia Eneolithic: the Sites from Mălăieștii de Jos, Seciu (Prahova County) and Coțatcu (Buzău County)</i>	133
Daniel GARVĂN, Roxana MUNTEANU Un sceptru cruciform descoperit la Traian 'Dealul Fântânilor' (jud. Neamț) <i>An Eared-type Mace from Traian 'Dealul Fântânilor' (Neamț County)</i>	167
Ion PĂTRAȘCU Restituiri: Emil Moscalu, Raport asupra săpăturilor arheologice de la Orbeasca de Sus, comuna Orbeasca, județul Teleorman <i>Restitutions: Emil Moscalu, Report on the Excavations at Orbeasca de Sus, Orbeasca Commune, Teleorman County</i>	175
Camelia - Mirela VINTILĂ, Despina MĂGUREANU Notă asupra descoperirilor de sec. II - I a. Chr. din situl arheologic 'Băneasa - La Stejar' <i>Notes sur les découvertes du II - I siècle av. ne. sur le site archéologique 'Băneasa - La Stejar'</i>	183
Bogdan CIUPERCĂ Locuințele așezărilor din Muntenia în secolele VIII-X <i>Settlement Dwellings from the VIII-X Centuries in Walachia</i>	197

Ecaterina ȚĂNȚĂREANU Tezaurul de la Brânceni, jud. Teleorman, un tezaur medieval cu monede și podoabe <i>The Medieval Coin and Adornment Hoard from Brânceni, Teleorman County</i>	227
Alexandra GHENGHEA Was there a death gesture during early iron age? A new meaning for the 'Warrior from Capestrano' <i>Un gest al morții în prima epocă a fierului? Un nou înțeles pentru 'Războinicul din Capestrano'</i>	239
Prezentări de carte <i>Book Reviews</i>	251
Ecaterina ȚĂNȚĂREANU <i>Habitat medieval în sud-vestul Munteniei în sec. XIV-XVII. Temeiuri istorice și arheologice,</i> Publicațiile Muzeului Județean Teleorman I, Editura Renaissance, București, 2010, 259 pagini, 60 planșe, abrevieri, bibliografie, sursele ilustrațiilor, indice general, rezumat în limba franceză, ISBN 978-973-8922-80-8 (Ștefan NEDELCUȚĂ-APOPE)	251
Joanna R. SOFAER <i>The Body as Material Culture: A Theoretical Osteoarchaeology,</i> Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 188 pagini, 11 ilustrații, 3 tabele, ISBN 978-0-521-81822-3 (Mădălina VOICU)	253
Obituaria <i>Obituary</i>	255
Cătalín LAZĂR Amintiri despre un prieten <i>Memories of a Friend</i>	255
Colaboratori <i>Contributors</i>	261

UN CAPAC CU MÂNER ANTROPO-ZOOMORF DESCOPERIT LA VITĂNEȘTI 'MĂGURICE', JUD. TELEORMAN

Katia MOLDOVEANU

Abstract: *This paper presents a special artefact discovered at Vitănești 'Măgurice' tell settlement. The artefact is a lid with an anthropo-zoomorphic handle and is an extremely rare find at Gumelnița culture settlements. The lid might be associated with a cultic theme.*

Rezumat: *Nota de față își propune să prezinte o piesă deosebită descoperită în așezarea tell de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman. Este vorba despre un capac cu mâner antro-po-zoomorf, piesă extrem de rară în cadrul așezărilor gumelnițene și care ar putea fi asociată unei teme cultice.*

Key words: *human and zoomorphic representations; Gumelnița culture.*

Cuvinte cheie: *reprezentări antro-po-zoomorfe; cultura Gumelnița.*

Nota de față își propune să prezinte o piesă deosebită descoperită în așezarea de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman.

Așezarea de tip *tell* se află pe Valea Teleormanului, în apropierea terasei de nord-est, în punctul numit 'Măgurice', la cca. 1,5 km est de șoseaua București-Alexandria. *Tell*-ul are o formă ovală, cu diametre de cca. 40x45 m la partea superioară și de 80x60m la partea inferioară, cu o înălțime maximă de cca. 6,5 m. Așezarea aparține culturii Gumelnița și este cercetată încă din anul 1993, având ca obiectiv determinarea specificului civilizației gumelnițene în vestul Munteniei. Pentru aceasta au fost urmate două direcții de cercetare, respectiv decopertarea ultimului nivel de locuire și săparea unei suprafețe de control stratigrafic, care să evidențieze evoluția culturală a așezării (Andreescu, Mirea și Apope 2003; Andreescu *et al.* 2009).

Capacul cu mâner antro-po-zoomorf a fost descoperit în suprafața de control stratigrafic Sx A-G, carou B2, la cca. -2,11 m adâncime. Contextul descoperirii sale nu este foarte clar. Piesa provine dintr-o zonă aflată în apropierea resturilor unei locuințe incendiate din nivelul corespunzător fazei A2 a culturii Gumelnița. Locuința era puternic deranjată de ganguri de animale și intervenții ulterioare, astfel că nu se pot aprecia cu exactitate dimensiunile și orientarea ei. În zona carourilor A1-B1 a fost descoperită o concentrare de chirpici ars, plăcuțe de vatră răsturnate, fragmentele unei structuri din lut, probabil un fel de postament, fragmente ceramice, ce au fost atribuite acestei locuințe incendiate (Andreescu *et al.* 2003: 338-9).

Capacul, cu un diametru de cca. 9 cm, este lucrat din pastă fină de culoare maroniu-gălbui (Plansa I). Marginea sa este parțial ruptă din vechime. Este decorat cu patru benzi în relief ce pornesc în spirală din dreptul mânerului. Elementul inedit al acestei piese este mânerul care sugerează forma unei case și are modelată în partea sa superioară o figurină antro-po-zoomorfă (Plansa II.1, 2). Corpul este de animal, fiind figurate coloana vertebrală și picioarele din spate, iar capul este modelat în maniera capetelor antropomorfe gumelnițene, cu doi lobi laterali și o creastă care figurează nasul. Figurina are dimensiuni mici, de cca. 2,5 cm lungime și 1 cm înălțime. Capacul cu mâner antro-po-zoomorf de la Vitănești este o piesă extrem de rară în cadrul așezărilor gumelnițene.

O piesă similară cu aceasta a fost descoperită la Gorni Pasarel, în centrul Bulgariei (Plansa II.3). M. Gimbutas îl descrie ca fiind un capac de la un vas pictat cu grafit, cu mâner în formă de câine cu mască umană (Gimbutas 2007: 169, fig. 118).

Nu se cunosc deocamdată alte analogii de acest tip în cultura Gumelnița - Karanovo VI - Kodjadermen. Vom face, în schimb, câteva considerații asupra tipului de suport pe care este reprezentată figurina antro-po-zoomorfă. În primul rând aceasta este modelată pe un capac, la partea superioară a ceea ce pare a fi un model stilizat de căsuță. În ceea ce privește acest tip de obiecte este cunoscut că în civilizația gumelnițeană capacele sunt suportul pentru diverse reprezentări, cele antropomorfe spre exemplu. Există o întreagă serie de astfel de obiecte care au ca mâner un cap antropomorf (uneori cu față dublă), realizate în general de o manieră stilizată (Andreescu 2002: 52-3). Unele dintre acestea, cum sunt cele două descoperite la Sultana, au modelate la partea superioară figurine antropomorfe (Marinescu-Bîlcu și Ionescu 1967: 35). Numeroase capace au drept mâner un model mai mult sau mai puțin stilizat de casă.

Elementul inedit al piesei de la Vitănești constă în combinarea pe un capac a unui model de casă cu o reprezentare deosebită, antrozo-zoomorfă. Oprindu-ne asupra acestuia din urmă, subliniem faptul că acest tip de reprezentare, antrozo-zoomorf, care îmbină în aceeași figurină caracteristicile zoomorfe cu cele antropomorfe, este un fapt obișnuit pentru civilizația gumelnițeană, fiind descoperite mai multe piese de acest tip (Andreescu 2002: 107-111).

Originea acestor reprezentări este legată de altărașele cu reprezentări zoomorfe din cultura Starčevo-Criș și de capacele zoomorfe din cultura Vinča (Banffy 2001: 55-57). Cea mai timpurie reprezentare zoomorfă pe un model de construcție (cultura Starčevo-Criș) este cea de la Roszke-Ludvar (Tringham 1971: fig. 14e). Alte reprezentări similare au fost descoperite și la Turdaș, în aria culturii Vinča (Vlassa 1979: 12, fig. 4), unele dintre 'căsuțele de cult' de aici având pe coama acoperișului un animal ce ar putea reprezenta o vulpe sau un câine. Printre reprezentările deosebite se numără o piesă de la Vădastra, sub forma unui soclu cu două reprezentări antrozo-zomorfe. A fost descrisă ca un 'vas-coșuleț cu două torți terminate în capete umane' (Dumitrescu 1974: 195), ca un model de casă cu două capete zoomorfe (Banffy 2001: 57) sau chiar ca un model de sanctuar format dintr-un piedestal cu două temple având în vârf figurine zoomorfe (Gimbutas 2007: 76). De la Slatino provine de asemenea un model original de cuptor cu mâner zoomorf și protome antropomorfe la colțuri, deci cu ambele tipuri de reprezentări modelate pe aceeași piesă (Chohadzhiev 2006: fig. 206). Reprezentări antropomorfe pe modele de construcții se cunosc și la Porodin, sub forma unui model de casă cu o figurină antropomorfă modelată pe acoperiș sau la Gradeshnitsa, unde s-a descoperit un model de construcție cu protome antropomorfe pe frontonul intrărilor, spre deosebire de bucraniile sau reprezentările zoomorfe obișnuite (Banffy 2001: 58).

Care ar putea fi semnificația unor astfel de obiecte? Figurează ele o construcție reală? În acest sens au fost avansate mai multe ipoteze, mai mult sau mai puțin plauzibile. M. Gimbutas asociază reprezentarea de la Gorni Pasarel, care este cea mai apropiată ca tip de piesă de la Vitănești, cu epifania zeiței Lună (Gimbutas 2007: 169). Alte interpretări sunt mai rezervate în a face precizări privind semnificația unor astfel de obiecte. Reprezentările antrozo-zomorfe ar putea fi legate și de conturarea unei teme în reprezentările de cult ce îmbină cele două categorii de elemente (Andreescu 2002a: 109).

Semnificația acestui tip de obiect rămâne în continuare destul de neclară. Aceasta face în schimb dovada complexității civilizației gumelnițene, ilustrată printre altele de numeroase artefacte deosebite, așa cum este această piesă descoperită la Vitănești.

Mulțumiri

Acest studiu este realizat în cadrul proiectului finanțat de Autoritatea Națională de Cercetare Științifică, CNCS-UEFISCDI, cod PN-II-ID-PCE-2011-3-1015.

Bibliografie

- Andreescu, R.R. (2002) *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiză primară*, Monografii III, București: Muzeul Național de Istorie al României.
- (2002a) 'Reprezentări antrozo-zomorfe în cultura Gumelnița - Karanovo VI - Kodjadermen', *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XIX: 107-111.
- Andreescu, R.R., Mirea, P. și Apope, Șt. (2003) 'Cultura Gumelnița în vestul Munteniei. Așezarea de la Vitănești, jud. Teleorman', *Cercetări Arheologice* XII: 71-88.
- Andreescu, R.R., Haită, C., Bălășescu, A., Radu, V., Mirea, P., Zaharia, P. și Moldoveanu, K. (2003), 'Vitănești, com. Purani, jud. Teleorman. Punct Măgurice', în M.V. Angelescu, C. Borș și F. Vasilescu (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: campania 2002*, pp. 338-9, București: cIMeC.
- Andreescu, R.R., Mirea, P., Moldoveanu, K. și Torcică, I. (2009) 'Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice' ', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie* 1: 75-92.
- Bánffy, E. (2001) 'Notes on the connection between human and zoomorphic representations in the Neolithic', in P.F. Biehl and F. Bertemes with H. Meller (eds.) *The Archaeology of Cult. Symbols of the other world*, *Archaeolingua* 13, pp. 53-71, Budapest: Archaeolingua.
- Chohadzhiev, S. (2006) *Slatino - prehistoric settlement*, Veliko Turnovo: Faber.
- Dumitrescu, Vl. (1974) *Arta preistorică în România*, București: Ed. Meridiane.

- Gimbutas, M. (2007) *The Goddesses and Gods of Old Europe. 6500-3500 BC. Myths and cult images*, London: Thames and Hudson.
- Marinescu-Bîlcu, S. și Ionescu, B. (1967) *Catalogul sculpturilor eneolitice din muzeul raional Oltenița*, Sibiu.
- Tringham, R. (1971) *Hunters, fishers and farmers of Eastern Europe: 6000-3000 BC*, London: Hutchinson University Library.
- Vlassa N. (1979), 'Căsuțele de cult' de la Turdaș', *Apulum* XVII: 9-23.

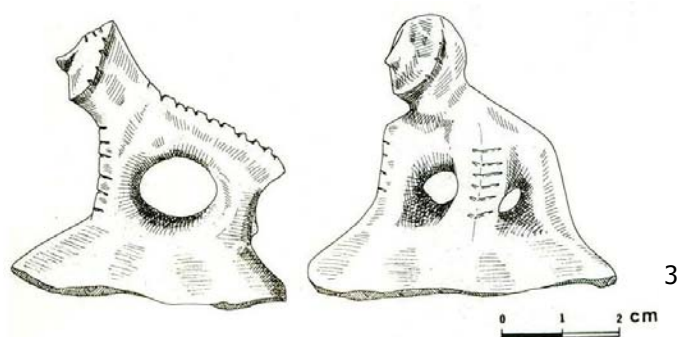
Plansa I. Vitănești 'Măgurice': capac cu mâner antropo-zoomorf.
Vitănești 'Măgurice': lid with an anthropo-zoomorphic handle.

1

2

3

Planșa II. 1, 2. Vitănești 'Măgurice': detalii capac cu mâner antropo-zoomorf; 3. Gorni Pasarel: mâner de capac (după Gimbutas 2007).

Vitănești 'Măgurice': detail of the lid with an anthropo-zoomorphic handle. 3. Gorni Pasarel: handle of lid (after Gimbutas 2007).